

Do hloubky nad tématem, jehož se bojíme

Prážský Palác Akropolis uvedl v premiéře představení *Děti U: Fragmenty*, které provází náročným tématem – umíráním dětí v paliativní péči.

S iniciátorkou a spoluautorkou MARKÉTOU VACOVSKOU jsme hovořily o tom, co může do debaty vnést právě umění.

Proč se mladá žena a umělkyně pustí do tak náročného tématu?

Všechno to začalo mou vlastní zkušeností. Heřmánek a Eda se nám narodili v roce 2016 a v roce 2017 zemřeli. Heřmánek v lednu a Eda v září. Každý odborník na paliativu vám potvrdí, že v té době byla tato péče ještě úplně mizivá, zvláště u nás v regionech. A to jsme jako Plzeňáci měli štěstí, že jsme aspoň při Edově odchodu už byli v kontaktu s paní doktorkou Mahulovou Exnerovou, primářkou dětského oddělení v hořovické nemocnici, která je velkou odbornicí na dětskou paliativní péči. Ta nám v té době hodně pomáhala, a to jak prakticky, tak tím, že nám podávala potřebné informace, bez nichž bychom byli úplně bezradní a v panice. Mahulena se pak významně podílela na vzniku *Děti U*.

Když kluci zemřeli, cítila jsem, že je obrovský potřeba téma dětské paliativy podpořit, rozšířit o ní povědomí, a pomoci tak i rodinám, kterým se tyto věci právě dějí, protože jsem se v tom tehdy cítila strašně sama.

Jaké prostředky tu má k ruce umělec?

Může veřejnost informovat prostřednictvím performativního tvaru s tím, že umění působí zase na jiné roviny v člověku, než je racionální nebo intelekt. Moje zkušenost je taková, že dílo, které mě zásáhne po emoční stránce, má na mě výsledně mnohem větší efekt než třeba psaný text – už proto, že texty jsme v dnešním světě přehlídli.

Připravila jsem tedy představení *Odločení*, kde jsem zpracovala svou osobní zkušenost.

Po derniéře a po uplynutí nějakého času se mi zdálo, že už se nechci k tématu vyjadřovat osobně, ale že je zároveň nechci opustit. Nemělo mě zajímat, jak by se k němu vyslovili další umělci, kteří mou zkušenost nemají. A tak jsem se obrátila na svou kolegyni a kamarádku Miřenku Čechovou, vedoucí souboru Tantehorse, jestli by mi to pomohla zrealizovat.

*A daly jste dohromady site-specific projekt *Děti U*, který jste několikrát reprizovaly během loňského roku a který propojil přednášku, putování, čtení, videoprojekci, tanec nebo hudbu.*

Měly jsme představu, že zapojíme různé umělce a každý z nich vytvoří přibližně dvacetiminutové dílo, které bude věnováno tomu, co ho ze širokého tématu dětské paliativy zaujme. Protože jsme jim nechťly podsuovat, co by měli zpracovat, vymyslely jsme formu tzv. laboratoří – osmi dvoudenních setkání, kdy se umělci potkávali s odborníky, požitámi rodiči, sociálními pracovníky, nemocničnými kaplanem atd. a dostali otevřený prostor naslouchat jejich zkušenosti, ptát se a vzájemně se sdílet. Pro naše umělce šlo mnohdy o úplně nové téma, s nímž se ještě do té doby nepotkali. Chťly jsme ale, aby to byly už vyzrálé osobnosti. Takže například dramaturgyně a režisérka Linda Dušková má zároveň kolektiv NESLADIM, se kterým se umělecky věnuje tématům sebevražd, psychických poruch a podobně. Filozofka Alici Koubovou jsme zase už znaly z dřívější spolupráce a věděly, že její myšlení a filozofický vzhled odpovídají tomu, o co se snažíme.

Během laboratoří umělci do tématu pronikali víc a víc a bylo zajímavé sledovat, jak se k němu dostávali každý z jiného úhlu a ustálili si vždy konkrétní rovinu, na níž se zaměřili. Třeba jedinou konkrétní větu pozůstalé maminky.

Jak takový tvůrčí balíček dostane tvar sdělný i pro diváka?

S Miřenkou a s Kristýnou Boháčovou jsme si v určité chvíli sedly a ve všech těch nápadcích a plánech udělaly trochu pořádek. Nechtěly jsme ždímat emoce, přály jsme si, aby výsledkem měl určitou lehkost. Což vyžadovalo jistý minimalismus, který mám v umění ráda. Vyšlo z toho, že se někteří umělci soustředí víc

Děti U chtějí předat zkušenost odborníkům v paliativní péči, zasažených rodin i vážně nemocných dětí tak, aby ji divák pročetl. Snímek Romana Kovácsa

na pohled rodičů, jiní na roli širšího okolí dotčené rodiny. A třetí rovinou je dítě samotné. Mezzosopranistka Markéta Cukrová uzavírá dílo zpěvem Mahlerových *Písní o mrtvých dětech* – vnáší tím prvek katarze, vertikálu, která všechny obrazy sklene a pomáhá divákovi usebrat se a nechat v sobě vše doznít.

Děti U měly formu putování?

Byla to přibližně tříhodinová cesta na okraji Prahy, kolem Bulovky, Cibulky, vlastně pouť se šesti zastaveními. Mně samotné, když zažívám něco těžkého, velmi pomáhá chůze, krok za krokem při ní problém vstřebávám a trávím ho. Během přípravy jsme také opakovaně naráželi na pojem „doprovázení“, neboť umírání je proces; cesta, představa pouť se tu jeví jako nesmírně nosná. A tak diváci putovali od jednoho díla ke druhému. Napřed se setkali s pohledem veřejnosti – přednáškou Alicie Koubové, pak pokročili k prožitkům rodin a nakonec doputovali až k dětem – Markétě Cukrové a Mahlerovi.

Úvodní věta zní: „Ještě stále můžete odejít.“ Pro mě je to silný moment, protože tváří v tvář umírání dětí skutečně většina společnosti od tématu odejde a dělá, že to neexistuje, že je lepší a snazší na to vůbec nemyslet. A my jsme si přáli v tomto tabu vytvořit trhlinu, která by umožnila o něm mluvit, zbavila lidi strachu a ukázala, že jde o situace, které je možné zvládnout a prožít je dobře.

Co ještě divák u jednotlivých zastavení čekalo?

Například dílo Ran Jiao, absolventky pražské DAMU původem z Číny. Pojala je jako sdílené čtení, kdy si diváci ve dvojicích navzájem předčítají zkušenosti různých aktérů: maminky, které umírá dítě, sociální pracovníce, odborníka v paliativě, kaplana či přeživšího sourozence. Pak je tu tanec, který pracuje s postavami muže a ženy a tématem pádu a opory, dále audiowalk, tedy několik desítek minut chůze s nasazenými sluchátky, ve kterých běží autentická výpověď jedné z maminek. Po něm navazuje videoart Jindřišky Křivánkové a Aleše Čermáka postavený na symbolu oceánu, vody, v níž život existoval první stamiliony let a z níž jsme se narodili. A nakonec doputujeme k Markétě a jejímu zpěvu.

Celé představení trvá skoro tři a půl hodiny a původně jsme zvažovaly, jestli to není moc, zda to můžeme po divácích vyžadovat. Ale usoudily jsme, že to jinak nejde, protože to téma si tuto délku žádá, abychom se do něj dokázali ponořit a dát mu dostatečný prostor.

Jak jste tento rozměr změstnali na kamenné jeviště?

Obtížné, například audioprocházky jsme se museli vzdát. I tak má představení na scéně kolem 2,5 hodiny. Spíš než jako pouť jsme *Děti U: Fragmenty* pojaly jako procházku galerií, kde jsou jednotlivé prožitky oddělené a divák si svou linku skládá sám. Naopak jeden prvek ale přibyl, a sice patnáctiminutový film Vladimíra Turnera, který je jeho uměleckou reakcí na původní *Děti U*. Do Paláce Akropolis se vejde osmdesát lidí, ale počet diváků byl tentokrát záměrně omezen na 35, aby se zachovala intimita. Na vycházce s námi bývalo maximálně padesát lidí.

Po letních prázdninách bychom *Děti U: Fragmenty* chtěly nejen reprizovat, ale vymyslet také způsob, jak s ním vyjet do regionů. Protože z nedostatku péče, informací a vůbec paliativní sítě v regionech celé dílo vzešlo. Takže chceme právě zde informovat o tom, že i když „jediná možná cesta je projít skrz“ (jak zní podtitul představení), je možné ji překonat a nemusíte na to zůstat sami.

Alena Scheinostová

Markéta Vacovská, Miřenka Čechová a Kristýna Boháčová: *Děti U: Fragmenty*. Premiéra 18. 5. 2025

Úvahy emigranta se zraněným srdcem

KNIŽNÍ TIP
Zdeňka A. Emingera

Soubor poválečných exilových textů spisovatele Jana Čepa *Úvahy emigranta* s podtitulem *Francouzské články a rukopisy z let 1948–1960* je jedinečným svědectvím křesťanského intelektuála o exilu a o tom, jak odtud vnímal vývoj v Československu po roce 1948.

Texty vybral a k vydání připravil znalec Čepova života (1902–1974) a díla Jan Zatloukal. Přeloženy jsou jeho péčí a péčí Jitky Bednářové. Kniha je uvozena obsáhlou Zatloukalovou studií a obsahuje dvaadvacet Čepových textů z let 1948 až 1960. Názvy snadno přitáhnou ke čtení, například: „Křesťanství a komunismus“, „Šedá hrůza“, „Náboženský boj v Československu“, „Českoslovenští biskupové se stavějí proti novým náboženským zákonům“, „Druhý pražský proces s duchovními“, „Filozofie útočného Vatikánu“, „Česká moderní literatura katolické inspirace“ či „Zemřel Jan Zahradníček“.

V dvaadvaceti kapitolách Jan Čep ukazuje, co pro něj osobně znamenal exil a nutnost začít se ve všednodenní i literární oblasti vyjadřovat novým jazykem – francouzštinou. Dokazuje, jak detailně byl informován, co se děje v jeho vlasti, a jak hluboce rozuměl tomu, co začali prožívat její svobodnomyslní obyvatelé a pochopitelně také církev. Církev s Josefem Beranem v čele, církve brutálně pronásledovaná, umlčovaná, církev mučednic a mučedníků.

Jan Čep své články nekoncipoval jen jako his-

toriografické či novinové črty. Nad tím, co se přihodilo po komunistickém uchvacení moci, se též zamýšlí, analyzuje jednotlivé události, uvažuje nad osudy biskupů, kněží a všech dalších členů Božího lidu, jež mohl ještě nedávno potkávat tváří v tvář a kteří jsou nyní ve vězeních, na nucených pracích nebo mrtví. V úvahách o údělu emigranta se projevuje jeho melancholičnost, touha po domově i výčitky, jestli měl utéci, nebo ne, a co takový útek s člověkem v mravní a duchovní oblasti vlastně udělá. Zajímavé jsou jeho myšlenky o spisovatelství, řeči o tom, jestli má exulant zůstat v neustálém očekávání návratu, nebo se naopak plně zapojit ve své nové vlasti.

Kniha vychází nedlouho poté, co česko-filmský teolog Karel Skalický vydal druhý, exilový díl svých pamětí, v nichž vzpomíná i na setkání s Janem Čepem. V osobním hovoru mi řekl, že mu Jan Čep připadal jako katolický kněz, jenž se s knězem nestal, jako člověk, který byl pro toto povolání jako stvořený. I recenzovaná kniha ukazuje, jak byl Čep blízkou církví, jak moc ji potřeboval, jak se zajímal o její život a budoucnost. Také proto se účastnil setkání s katolickými kněžími a intelektuály z okruhu Josefa Berana poté, co byl kardinál vypovězen do exilu. Z knihy je patrná hluboká lidská účast s osudem někdejší vlasti. Čep si však přese všechno nedal vzít naději a víru, že Bůh má svět ve svých rukou. V říjnu roku 1948 napsal pro *Le Monde*: „Přesto, v hloubi naší bídy a naší úzkosti, nechceme – nemáme na to ani právo – zoufat nad tímto světem zmítaným bolestí. Víra, láska a naděje, tato nejmilejší dcera Boží, jak říká Péguy, jsou stále živé mezi námi. Rozbijí řetězy a zdí, které nás lidský rod, roztržitý bývalé i přítomné poroby. Rozsáhlejší a svobodnější než jaké předtím povstane z našich utrpení nové společenství.“

Jan Čep: *Úvahy emigranta* (CDK 2025)

Autor je teolog a publicista.

Za úsvitem Olomouce

NEJSTARŠÍ HMOTNÉ DOKLADY o budování kostelů, každodenním městském životě, obchodu, vzdělanosti i odělení na území Olomouce si mohou poprvé na jednom místě prohlédnout návštěvníci zdejšího Arcidiecézního muzea. Výstava „Město na třech pahorcích“ prezentuje archeologické nálezy z 6. až 16. století, včetně vysvětlení, co tyto předměty prozrazují o životě těch, kdo je užívali. Například cenný meč z přelomu 9. a 10. století pochází z franských dílen a je vrcholem dobového kovářství. Brádicová destička s rytinou kněze z 2. poloviny 9. století sloužila jako krycí deska sepulchru (otvoru pro relikvie v oltáři) v někdejší středověké kostele sv. Petra na Předhradí. Kachel na snímku z počátku 15. století zachycuje mořského kentaura. Výstava je otevřena do 31. srpna. Snímek Olmuart